

Inhoud

Het jongensparadijs	9
Over hoe wij uit het jongensparadijs werden verdreven	11
Over mannevriendschap en het verschil tussen man en vrouw	17
Over Johannes en het terugveroveren van de sport	26
Over een wielerdocumentaire en nieuwe helden	30
Over Gerrie Mühren en het sterven van een tijdperk	36
Over ons reptielenbrein en het onvervuld verlangen	39
Over het veldrijden en de intieme verbondenheid tussen renner en toeschouwer	42
Nederland, o, Nederland	47
Over het op schaatsen passeren van bruggetjes	49
Over het laatste postkantoor en de ontmanteling van de samenleving	51
Over probleemwolven en het voorstel voor een wolvenplan	54
Over wolven en de wolfisering van Nederland	57
Over de otter en gecamoufleerde ottercamera's	60
Over de Keutenberg en de tranen van Cotta	63
Over zonen en kleinzonen van fietsfabrikanten	68
Over Epke en de kracht van zijn naam	71

- Over de voordelen van het fietsen en de opname van de fiets
in het zorgpakket 74
- Over de koningsmantel en de rekening van interieurfirma
Klinge 77
- Over lijden en opstaan en Jan Dulles die stierf voor onze
zonden 80
- Over Nederlanders die de Tour de France hadden moeten
winnen 83
- Over Joop den Uyl en de vraag of ik weer op hem zou
stemmen 98

Pijn en andere narigheid 101

- Over een bombardement en de eeuwige angst voor
vliegtuigen 103
- Over idealen en de strijd voor een betere wereld 106
- Over de angst om opgesloten te zitten 109
- Over een dode wielrenner en waarom wielrennen net het
leven is 114
- Over de schaker Bobby Fischer en het gebied van de
absolute perfectie 116

Buitenlandse zaken 119

- Over het piratenbloed van mijn dochter en de romantische
wreedheid van de zeeroverij 121
- Over Jorge Bergoglio en een voetbalclub 126
- Over Gavrilo Princip en het startschot voor de
Eerste Wereldoorlog 128
- Over een oude Vietnamese generaal 131
- Over de IJzeren Dame en wat een heilige overtuiging
vermag 134
- Over Vladimir Poetin en zijn grootvader 138
- Over verdampend België en de natiestaat als
geconstrueerde eenheid 141

De prijs van schrijven 147

- Over *Ik, Jan Cremer* en het genot van een eenvoudige
arbeidersjongen 149
- Over Jan Wolkers en tachtigjarige optimisten 152
- Over J.J. Voskuil en hoe hij zijn eigen ongelijk bewees 155
- Over Hella Haasse en de eeuwige onderschatting 158
- Over Gerrit Komrij en de eerste jongenskus 161
- Over Hugo Brandt Corstius, afgezant van een andere
tijd 164
- Over de Boekenweek en de schrijver als popheld 167
- Over Martin Bril en de pijn van een onvoltooid leven 170
- Over Philip Roth en het advies nooit te gaan schrijven 179
- Over de methode-Campert en verhalen aan een touwtje 182
- Over de auteur Frank Westerman en de manier waarop
hij schrijft 188
- Over Donna Tartt en haar vroege liefde voor het
puttertje 198
- Over de Grote Verhalenmachine en de onverdraaglijke
werkelijkheid 201

Illusies 209

- Over de nucleus suprachiasmaticus en de verlenging van
het leven 211
- Over de vakantie en het nareizen van illusies 214
- Over speeches en de magie van het juist uitgesproken
woord 217
- Over de waarheid in de sport en waarom de schoonheid
ervan niet in de zuiverheid zit 225
- Over de volmaakte mens, wandelschoenen en de fiets 228
- Over het verlies van de ledigheid 232
- Over beeldvorming en geloofwaardigheid in het
wielrennen 235
- Over de vergissing dat sport oorlog is 245

Verantwoording 253

Over hoe wij uit het jongensparadijs werden verdreven

Elke zondagochtend ga ik met drie vrienden fietsen. Op onze glanzend gepoetste racemachientjes maken wij een rit van tachtig kilometer. Dit is het fietsende jongensparadijs. Mannenparadijzen bestaan niet. Mannen maken jongensparadijzen, waar de wetten van jongens gelden.

Wet 1: meisjes niet toegestaan.

Wij fietsen: er is tijd noch plaats. Er is geen verleden. De Tour is ver, maar de afstand tussen ons en een vroege zij het kansloze ontsnapping in de Vierdaagse van Duinkerken is nog niet onoverbrugbaar. Op het asfalt zoemen zacht de jongensdromen. Ik rijd op een Pinarello en draag een oud Peugeot-shirt. Mannen die voor ons fietsen proberen wij in te halen, en wanneer ze samen fietsen met een vrouw, speren wij er op topsnelheid voorbij. Losers.

Laatst vroeg een vriendin of ze een keer mee mocht. Ze had ook een racefiets gekocht.

Nou, oké.

Wij vertrokken rustig. Geleidelijk voerden we het tempo op, tot onze diesel zich op kop zette en de teller opliep naar rond de 37 kilometer. Wij keken geregeld even achterom om

te zien of ze er nog aan hing. Dat was zo, en kennelijk zonder al te veel moeite. Dit verbaasde ons. Op het dijke richting Spijkerboor voltrok zich vervolgens dit: de vriendin fietste uit laatste positie ogenschijnlijk moeiteloos naar voren, nam de kop en ging 40 rijden. Daarna ging zij 42 rijden. Ik hoorde iemand zacht vloeken en zelf voelde ik me ook niet meer okselfris. De snelheid liep verder op en er moest iemand lossen. Dat bleek ik te zijn. Niemand wilde ho roepen.

Verdreven.

Wij woonden met vijf studenten in een studentenhuis aan de Jozef Israëlsstraat in Groningen. Er waren wel vrouwen, maar nooit langer dan één nacht. De vloer van de keuken was spekglad, op het fornuis lagen etensresten en aan de deur van de wc hing een briefje met onze namen, met daarachter een hokje waarin je een kruisje moest zetten wanneer je de boel had schoongemaakt. Waarschijnlijk ooit bedacht door een gaste voor één nacht. Er stond één kruisje, vermoedelijk van haar. Wij kookten zelf: bonen met paprika, uien en prei plus een pond h-o-h-gehakt, rijst met paprika, uien en prei plus een pond h-o-h-gehakt of spaghetti met paprika, uien en prei plus een pond h-o-h-gehakt. Als niemand zin had om te koken gingen we naar De Diamant aan de Brugstraat voor nasi. Na het eten dronken we koffie en keken tv. Daarna gingen we bier drinken en klaverjassen (of risiken). De sessies konden gemakkelijk doorgaan tot een uur of zeven in de ochtend. Het was de gelukzalige chaos van het jongensparadijs, niet gehinderd door verstandige opmerkingen.

A. moest toelatingsexamen doen voor de opleiding tot belastinginspecteur. Hij kwam tevreden terug, tot hij het papier met de examenantwoorden uit zijn oude schooltas viste. Verdomme, zei A., ik heb mijn kladpapier ingeleverd.

Dat vond de vriendin van A. niet leuk, want zij wilde graag trouwen. Maar dan moest A. wel een baan hebben en ophouden met klaverjassen.

Er kwamen trouwens opeens meer vrouwen langs – en langer. Sommigen van ons moesten na het eten weg, naar een vriendin. Je mocht niet meer zonder kloppen kamers inlopen, want er bestond goddomme ook nog zoiets als privacy. De keuken knapte op, het menu verbreedde en iemand begon te klagen over het feit dat er in het huis geen douche was. Je hoorde over plannen om te gaan samenwonen. Er werden vaker verstandige opmerkingen gemaakt, zoals: ‘Als jij morgen een tentamen hebt, zou je dan nu niet ophouden met risken?’ Daar zat wat in.

Verdreven.

Toen ik zes jaar werd, kreeg ik een indianenpak met veren-tooi. Even later kreeg mijn broertje een cowboyhoed, een holster en een pistool waarin je zo’n rolletje klappertjes moest frommelen. Wij gingen cowboytje spelen. Omdat wij meestal naar Duitse westerns keken, dachten wij dat ze in het Wilde Westen Duits spraken. Mijn broer schoot mij neer en zei: ‘So, du Schweinhund. Tot.’ Bij ons achter was een bosje met een sloot. In mijn wigwam rookte ik de vredespijp die mijn tante had meegenomen uit Amerika, pijl en boog schietklaar.

Jongetjesparadijs. Meisjes mochten niet meedoen, zij moesten touwtjespringen.

Op een dag kwam M., het zusje van cowboy B., aanlopen met een *Donald Duck*. Wat moet je, vroeg mijn broer. Of moeten we je soms neerknallen of martelen aan de totempaal tot je er blauw van ziet? Zij wapperde met de *Donald Duck*. Daarin stond een verhaal van Hiawatha, het kleine opperhoofd der Rondbuiken. Kinderachtig gedoe. Wij wisten allang dat indianen bij de Apaches zaten of bij de Sioux.

Toen wees ze ons een tekening aan van een vrouwelijk indiaantje. Het krenge heette Zilver slang. M. beweerde dat dit bewees dat zij ook mocht meedoen met cowboytje spelen en dat haar moeder dit standpunt deelde. Haar broer B. voelde de bui al hangen. Ga jij dan maar in de wigwam eten koken, zei hij, bij wijze van compromis. Even later had een cowboy opeens ‘verkering’ met Zilver slang. Mijn broer schoot zijn pistool leeg en ging een dam bouwen in de sloot. De Delta werken, zei hij.

Verdreven.

De Eerste Wereldoorlog was een jongensparadijs. Uit Engeland trokken de jongens ten strijde, blij dat er eindelijk weer eens iets spannends gebeurde. Als je Robert Graves leest, of Siegfried Sassoon, rijst een beeld op van diepe ellende. Ergens op de achtergrond, bijna verborgen door de afgeschoten koppen, de bajonetten door ingewanden en het prikkeldraad van niemandsland, schemert de hel maar ook het jongensparadijs. Dat verklaart misschien de grote belangstelling van jongens voor Flanders Fields waar de krankzinnigheid vorm kreeg. Je kunt ze zien ronddwalen, bij Ieper en Passendale. Het zijn altijd clubjes mannen, jongens. Ze hebben kaarten bij zich, en boeken. Ze wijzen naar bijna onzichtbare merktekens in de velden. Soms vinden ze een stuk helm en zijn ze blij. Wat zoeken ze? Waarom lopen ze dromend rond, gehypnotiseerd bijna? Het heeft er vast en zeker mee te maken dat het jongens zijn die iets willen voelen van wat andere jongens hebben gevoeld, hun voorgangers in de hel – en in het paradijs.

Als we terugrijden uit het zuiden, vraag ik mijn dochter of ze zin heeft om er even rond te kijken. Ze heeft er geen belangstelling voor. Vrouwen lezen boeken van Pat Barker en Sebastian Faulks, maar ze zijn nooit in Ieper geweest. Ze

hebben genoeg aan de verbeelding, de klei met granaatscherven interesseert hen niet. Niet lekker met de jongens door de velden, met iemand erbij die zegt: ‘Hier stierven op één dag twaalfduizend jongemannen.’ De huivering van het jongensparadijs en de fijne gedachte dat vrouwen totaal geen kaas hebben gegeten van elkaar afslachten.

Maar onlangs kreeg ik van een vrouw de volgende mail: ‘Ik ga dit najaar met mijn vriendinnen C. en R. naar Vlaanderen. Met Graves in de koffer naar Ieper en naar de Last Post luisteren.’ Wat zullen we nou krijgen, dacht ik.

Verdreven.

Eigenlijk wordt het jongetje al uit het jongensparadijs verdreven, zodra hij beseft dat er meisjes zijn. En nu er overal meisjes zijn, wordt het laatste jongensparadijs een reservaat – tot ook dat wordt gesloten. Ik ga nog wel eens vissen, maar ik ben voortdurend bang dat er een streng meisje van de Partij voor de Dieren aankomt, die mij een knie in de rug zet en vraag wat of we aan het doen zijn.

‘Vissen.’

‘Dieren martelen, zul je bedoelen.’

‘Jachtinstinct, niks aan te doen, ik ben een man.’

‘Een man? Jij? Een sneue vislul zul je bedoelen.’

Verdreven.

Uitwijken naar het paradijs van de jongenshumor. ‘Weet je wat het met jou is? Jij moet wat vaker keihard gedingest worden. Daar zou je van opknappen. Haha! Ho, beet.’

‘Gebeurt vaak genoeg, maar niet door impotente vislikers en vuile seksisten als jij.’ Jongenshumorparadijs gesloten.

Verdreven.

Veel bier drinken in café De Jongen! Veel bier drinken? Café De Jongen bestaat niet meer.

Verdreven.

De voetbalkantine!

Verdreven.

In het boek *Manliness* pleit de Amerikaanse filosoof Harvey Mansfield voor terugkeer naar de mannelijkheid. 'Manliness' is 'het zich zelfverzekerd begeven in een riskante situatie'. Riskante situaties? Waar dan, in godsnaam? Seks zonder condoom met een Groningse relnicht? Bijbelshop beginnen in Darfur? Met een Wilders-masker op door Osdorp parade- ren? Lid worden van de Soprano's? We zoeken het verloren paradijs, niet de hel. Nog even en ze nemen trouwens de maf- fia ook over.

'Jullie laatste paradijs,' zegt een vriendin, 'jullie laatste jongensreservaat, is het vliegeren.'

Zei ze vliegeren? Ja. 'Zie jij wel eens meisjes vliegeren? Nee, altijd vaders en zonen.'

Vliegeren. We kijken naar de vlieger, hoog in de lucht. Zie 'm spelen in de wind, kijk 'm vrij zijn, levensgevaarlijke toeren uithalen en dansen met de andere vliegers.

Wij sturen hem een brief, onze vriend de vlieger!

'En speelgoedtreintjes,' zegt de vriendin nog.

Over mannavriendschap en het verschil tussen man en vrouw

Mijn eerste ervaring met mannavriendschappen deed ik op toen ik vijf jaar was en naar de kleuterschool ging. Wij hadden in de klas van juffrouw Hospes een kruidenierswinkeltje en een grote ronde bak met klei. Het kruidenierswinkeltje werd meestal bezet door meisjes. Een van de meisjes stond achter de kassa en reikte de gevraagde goederen aan, de andere stonden ervoor. In het kruidenierswinkeltje werd veel gepraat (over de kinderen, over het weer, over elkaar, over hun man en de prijzen van de kruidenierswaren, over van alles en nog wat waarover de meisjes hun moeders hoorden praten als ze naar de winkel gingen – dit speelt in de Achterhoek en ver voor de tijd van de werkende moeders).

De grote ronde bak met klei was voor de jongens. Ik geloof niet dat er ooit een meisje klei stond te kneden. Er werd rond de kleibak niet veel gesproken, er werd iets gedaan. Als iemand wel iets zei, betrof het de kwaliteit van de klei ('plakt niet') of de creatie van een van de groepsgenoten ('lijkt helemaal niet op een speedboot').

Ik had het destijds niet in de gaten, maar ik was in aanra-

king gekomen met een essentieel verschil tussen mannen- en vrouwenvriendschappen.

Bijna een halve eeuw later begon ik aan een verhaal over de oudste van alle vriendschapsvormen, de vriendschap die werd geboren toen mannelijke wezens elkaar vonden in de jacht op de mammoet en er iets bleek te bestaan dat pas in 1969 een naam zou krijgen: *male bonding*.

Vijf vrienden en de Mont Ventoux vormen de kern van mijn verhaal *Ventoux*, nu een roman en een verfilming is in de maak. *Ventoux* gaat over een mannenvriendschap. Ik schreef het met de beste bedoelingen. Ik wilde met het boek mijn medemannen laten zien hoe hun onderlinge vriendschappen in elkaar zitten, want daar hebben ze het met elkaar nooit over. En ik wilde hun vrouw en/of vriendin inzicht verschaffen in het wezen van de mannelijke vriendschap, zodat ze het beter zouden begrijpen als hun man weer eens urenlang in het café had gezeten en verklaarde er oprecht geen idee van te hebben waar hij het met zijn vrienden over had gehad.

‘Over van alles.’

‘Heb je met Flip nog over zijn scheiding gesproken?’

‘Nee, dat niet.’

‘Ja, maar...’

‘Had hij het liever niet over. Geloof ik. Wel gelachen.’

Ik zette hoog in. *Ventoux* moest bijdragen aan een beter begrip tussen de seksen en zodoende aan een betere wereld. De bioloog Frans de Waal schrijft ergens in zijn boek *De aap in ons* dat de sociale organisatie van onze samenleving rust op drie fundamenteën: 1. Banden tussen mannen. 2. Banden tussen vrouwen. 3. Gezinnen.

Als dat klopt, kunnen we concluderen dat de band tussen mannen en vrouwen, gezien vanuit de sociale cohesie, sterk

wordt overschat. Die telt alleen wanneer sprake is van een gezin en kinderen.

Ventoux moest gaan over een van de drie belangrijkste samenbindende vormen in de gemeenschap, en van die drie de meest onbekende, de meest onderschatte en veruit de grappigste.

Ik besloot dat het ook een ode moest worden aan de vriendschap, waarvan we al sinds Aristoteles weten dat ze misschien zelfs belangrijker is dan de liefde. Volgens andere Griekse filosofen moeten we vriendschap zelfs zien als een hogere, onbaatzuchtiger vorm van liefde, niet gericht op seks of status, maar op het welbevinden van de ander.

‘Van alle middelen tot volledig levensgeluk die de wijsheid ons verschaft, is het verwerven van vriendschap verreweg het belangrijkste,’ leert Epicurus ons. Epicurus bewoonde een huis in de Atheense wijk Melite, samen met vijf mannen en twee vrouwen, waaruit volgt dat het hier vermoedelijk niet louter de mannenvriendschap betrof. Die is namelijk in principe niet toegankelijk voor vrouwen.

Althans, dat was, toen ik aan *Ventoux* begon, een van de uitgangspunten die ik op waarheid wilde onderzoeken. Daarvoor had ik de hulp ingeroepen van een beeldschoon meisje, Laura genaamd, dat op een dag in de zomer van 1981 (Peter Winnen was toevallig juist bezig de Touretappe naar l’Alpe d’Huez te winnen) het zwembad van het stadje Zutphen kwam binnenzweven, waar zich ook mijn vijf helden Bart, Joost, André, David en Peter bevonden.

Die vijf vrienden vormden samen de mooiste jongensvriendschap sinds die van Tom Sawyer en Huckleberry Finn. Er was tussen hen een diepe kameraadschap die was voorbestemd uit te groeien tot de sterkste mannenvriendschap sinds *De drie musketiers*.

Maar toen kwam Laura erbij.

‘De concurrentiestrijd kwam sluipend en onuitgesproken,’ schreef ik, en zo was het ook. Zo was het al sinds het moment waarop vijf neanderthalers een bizon in de hoek hadden gedreven en er plotseling een beeldschoon neanderthalmeisje in het gras ging liggen. De magie van de mannenvriendschap verbroken, bizon ontsnapt.

De biologische plicht riep, maar eerst moest worden uitgemaakt wie die zware maar mooie taak op zich mocht nemen.

Ik heb deel uitgemaakt van veel jongens- en mannenclubs. Op mijn tiende zat ik in een streng geheim verbond van bloedbroeders die in een oud en onbewoonbaar verklaard herenhuis geheime dingen deden. Ik zat in voetbalkleedkamers en woonde in een studentenhuis. Ik reisde met bevriende journalisten de Tour de France achterna en ik richtte met vrienden een tijdschrift op. Ik fiets met mannen, ik zit met mannen in het café, ik heb jarenlang met drie vrienden een Herenclub gevormd die één keer per jaar samen pizza ging eten en daarna bier drinken en ik vul elke zaterdag met mijn directiematen een pagina in het sportkatern van *de Volkskrant*.

En in elk van die verbanden gaat doen voor praten, de lach voor de bespiegeling, de kletskoek voor intimiteit. In sommige gevallen gaat het al vijfenvertig jaar zo.

‘Beetje oppervlakkige dialogen,’ zei een vriendin die ik stukken uit *Ventoux* liet lezen. ‘Wel grappig, maar aan de lichte kant.’

‘Dat komt doordat mannen anders gaan praten als jij erbij komt zitten,’ zei ik. ‘Dan gaan ze opeens serieus doen. Maar zodra je weg bent, praten ze zo. Eigenlijk pleeg ik verraad. Ik klap uit de school van het geheime genootschap der mannenbroeders.’

‘Echt?’

‘Het is ook niet oppervlakkig. Het is juist diep, maar wel op de mannelijke manier. Bij mannen gaat het er niet om wat ze zeggen, maar hoe ze het zeggen, hoe ze erbij kijken en of ze op tijd een rondje gaan halen.’

‘Je voelt de concentratie, de poging één fietsend beest te worden, één geest, één lijf,’ schreef ik in *Ventoux* over een groepje fietsende mannen. ‘Bij de vriendschap waar ik het over heb, smelten de geesten samen en vermengen zich tot zo’n volledige eenheid dat zij naadloos in elkaar opgaan,’ schreef Michel de Montaigne in zijn beroemde essay *Over de vriendschap*. Niet dat ik me ook maar in de verste verte met Montaigne zou durven vergelijken, maar de oude Franse filosoof zou de Homo cyclens goed hebben begrepen, dat wel.

Door een gelukkig toeval bevond ik mij eind april ergens op een dakterras, in het gezelschap van de Duitse filosoof Peter Sloterdijk en de Nederlandse Denker des Vaderlands, ‘stand-up-filosoof’ René Gude. De vorige avond was Sloterdijk, die wordt gezien als een van de grootste levende filosofen, te gast geweest in De Balie in Amsterdam, waar een avond over vriendschap was belegd. Daar had hij het volgende gezegd, over het ‘raadsel van de vriendschap’: ‘Vriendschap is de oudste dochter van de vervreemding.’ Sloterdijk is geen gemakkelijke filosoof.

Ik stelde mij op het dakterras bescheiden op, aangezien ik ervan uitging dat de twee grote geesten het op hoog niveau over Kant zouden hebben, of anders wel over Hegel of Wittgenstein.

Maar toen hoorde ik Gude een enigszins dubieuze grap maken, die door Sloterdijk met een gniffelende lach werd gewaardeerd en beantwoord met een nog dubieuzere grap en een vuist tegen Gudes schouder. Dit stelde mij op mijn

gemak: ik was in goed gezelschap, namelijk dat van vrienden die melige grappen maakten.

Gude zei tegen Sloterdijk dat ik een boek schreef waarin de Ventoux een rol speelde. Sloterdijk veerde verheugd op: hij bezit een tweede huis aan de voet van de berg en had die, samen met Gude, een jaar of wat geleden per fiets beklommen. Even later hadden we het over doping. En Sloterdijk zat net midden in een bevlogen exposé over de grote kwaliteiten van de Franse vijfvoudig Tourwinnaar Jacques ‘monsieur chrono’ Anquetil, toen van beneden iemand riep dat het eten was gearriveerd. Sloterdijk gaf mij een knipoog en een tikje op de schouder. ‘*Essen,*’ zei hij.

Met enige regelmaat mag ik aanschuiven in het radio-programma *Sportclub 1890* van RTV Noord-Holland. Het wordt gepresenteerd door Leo Driessen en het gaat eigenlijk nergens over. Ja, over sport, maar dat is niet meer dan een excuus voor een uur lang slap lullen. Presentator Driessen voert zelf het hoogste woord over van alles en nog wat. Sidekick is Ton Ojers, een blonde ex-voetbaltrainer met lang haar. Ojers gooit er zo nu en dan een oneliner uit, die door Driessen steevast als onzin van de hand wordt genomen.

‘Vrouwelijke scheidsrechters zijn een ramp. Een rrrr-ramp!’

‘Wat zeg je Ton?’

‘Dat werkt gewoon niet Leo, een vrouw met een fluit tussen tweeëntwintig mannen.’

(‘Haha!’)

‘Bedankt Ton.’

De aanwezige gasten mogen de uitslag van Ajax-AZ voorstellen of uitleggen waarom ze eigenlijk een boek hebben geschreven (‘Hou het kort!’). Aan het eind vertelt Ome Loek

een mop en daar gaan alle aanwezigen dan heel hard om lachen, waarna het programma is afgelopen.

Ik kom op zaterdagochtend graag om halfacht mijn bed uit, om op tijd in het café in Amstelveen te zijn waar het programma wordt opgenomen. Het is een lekker ontbijt met ouwe-jongens-krentenbrood. Ik weet bijna zeker dat het programma door Noord-Hollandse vrouwen niet zo interessant wordt gevonden en op veel onbegrip stuit. Maar volgens Driessen luisteren er wel heel veel mannen naar. Als dat zo is, en volgens de luistercijfers is dat zo, moet dat worden verklaard uit herkenning, uit een vorm van male bonding via de ether.

Mannen stellen op z'n tijd veel prijs op gelul zonder kop of staart – zie ook de grote populariteit van een programma als *Voetbal International* met René van der Gijp, Wilfred Genee en Johan Derksen. Het blad *VI* van Derksen is trouwens een papieren samenzwering van mannen.

Sinds de allereerste uitzending van *Sportclub 1890* is daarin nog nooit een hele zin netjes afgemaakt. Mannen kunnen gewoon niet zo goed praten als vrouwen. Hun hersenen zitten anders in elkaar en zijn minder goed ontwikkeld voor de productie van woorden en soepel lopende zinnen. Mannen mompelen vaak maar wat en zeggen ook veel vaker 'ehhh...' dan vrouwen. Het is vreemd dat er meer mannelijke sportverslaggevers zijn dan vrouwelijke, want uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat vrouwen veel beter onder woorden kunnen brengen wat zich tijdens een basketbalwedstrijd afspeelt en dat ze de wedstrijd na afloop ook heel wat helderder kunnen samenvatten.

Mannen hebben eigenlijk ook niet zo'n zin om te praten. Althans, om met hun vrienden eens even gezellig de ins en outs van hun huwelijk te bespreken of hun onzekerheden

op tafel te leggen. In de jaren zeventig en tachtig had je mannenpraatgroepen waarin dat wel gebeurde, maar die mannen deden dat eigenlijk alleen maar om in het gevlij te komen bij hun vriendinnetje van de sociale academie. Het is daarom ook nooit een groot ding geworden, de mannenpraatgroep.

Vrouwen zijn anders. Die weten na een etentje met vriendinnen precies hoe het met de kinderen gaat en of de moeder van hun vriendin goed is hersteld van de heupoperatie. Ook weten zij of er binnen de vriendinnenkring sprake is van geheime relaties. Mannen weten na een rondje golf alleen de handicap van hun golfmaten, maar die wisten ze daarvoor ook al.

Heel lang dachten onderzoekers van mannavriendschappen daarom dat vriendschappen tussen vrouwen zich op een dieper niveau afspeelden dan die tussen mannen. Die gingen samen dingen doen (sporten, jagen, een popgroep beginnen of een postzegelclub, een geheim genootschap vormen, een godsdienst bedenken, de maffia oprichten) en daarna gingen ze gezellig een biertje drinken en praten over voetbal.

Nader wetenschappelijk onderzoek wees uit dat de gevolgtrekking dat mannavriendschappen dus oppervlakki-ger waren, onjuist was. Mannavriendschappen blijken even diepgaand te zijn als die van vrouwen en mogelijk zelfs diepgaander. Mannen communiceren met een knipooog of een knikje, of ze drukken hun genegenheid en de onderlinge loyaliteit uit met een klap op de rug – en ze doen dat zo overtuigend dat ze er moeiteloos degelijke vriendschappen decennialang mee in stand houden.

Volgens de Canadees-Amerikaanse antropoloog Lionel Tiger heeft die manier van communiceren een lange histo-

rie. Hij schreef in 1969 het boek *Men in Groups*, nog altijd het standaardwerk over het groepsgedrag van mannen. Hij muntte de term *male bonding*: de speciale relatie tussen twee of meer mannen. Volgens Tiger bedienen de mens en zijn evolutionaire voorgangers zich pas sinds ongeveer een half miljoen jaar van zoiets als taal of klanken. De 20 tot 26 miljoen jaar daarvoor vormden mannen een vriendengroepje middels een knipoog, een knikje, een ram op de schouders of een aai over de bol. Wat vrouwen destijds precies deden, is nog onbekend, maar mannen doen in elk geval al 20 tot 26 miljoen jaar (één miljoen generaties) hetzelfde, en daardoor zijn ze er heel erg goed in geworden: de non-verbale bevestiging en versteviging van de vriendschapsband.

Tiger beloofde bij de verschijning van zijn boek, in 1969, dat hij ook onderzoek zou gaan doen naar *female bonding*, over de vrouwelijke manier van bonding. Maar dat boek is er helaas nooit gekomen. Te ingewikkeld, vermoedelijk. Of het benodigde onderzoek is nog altijd niet voltooid. Misschien gaat het Tiger gewoon boven de pet en laat hij het schrijven van dat boek over aan een vrouw. Wel publiceerde hij in 1999 het visionaire *The Decline of Males*, over de neergang van de man en de opkomst van de vrouw, maar dat is een ander verhaal.